

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Att vara papperslös, ett hopp eller en mardröm?

En kvalitativ studie om papperslösas levnadssituation och deras psykiska hälsa

Fatme Audi & Fatlinda Gashi

Kandidatuppsats (SOPA 63)

VT 2019

Handledare: Karin Kullberg

Abstract

Authors: Fatme Audi & Fatlinda Gashi
Title: Att vara papperslös. Ett hopp eller en mardröm?
Supervisor: Karin Kullberg
Assessor: Yvonne Johansson

The aim of this study was to investigate the living situation of undocumented migrants in Skåne, Sweden and what gives them the strength to carry on. The method used for the study was a qualitative approach where we carried out the intake of information via semi constructed interviews. The interviews were coded with a grounded theory inspired approach which means that the theories used in the analysis were generated during the coding. We interviewed seven informants that had been undocumented migrants in Skåne, Sweden but now has a residence permit in Sweden. The theoretical framework used to analyze the results of the study were social vulnerability and Antonovsky Sense of Coherence (SOC). Through these two theories we could look at the results as to how and why the social exclusion affects their standing in society and what components contributes to their understanding of their situation and feeling of inclusion that gives them strength to carry on. The results generated were that these people lived a tough life due to the fact that their social standing is so low and that they have little or no stability in their life which affects their psychological health. We could see that comprehensibility, manageability and meaningfulness, which are the three pillars in SOC, had an effect on how these people understood their situations and the role these concepts played in them keeping a good health.

Key words: undocumented migrants, social exclusion, social vulnerability, SOC

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Arbetsfördelning	6
2. Kunskapsläget	8
2.1 Migrationspolitikens utveckling de senaste 20 åren och siffror kring papperslöshet	8
2.2 Papperslösas rättigheter i det svenska samhället	9
2.2.1 <i>Papperslösa rätt till hälso- och sjukvård</i>	10
2.2.2 <i>Papperslösa rätt till stöd och bistånd från Socialtjänsten</i>	10
2.2.3 <i>Frivilligorganisationer roll i papperslösas situation</i>	11
2.2.4 <i>Papperslösa barns rättigheter</i>	11
2.3 Att leva som gömd	12
3. Metod	15
3.1 Metodologiska överväganden	15
3.2 Urval och urvalsprocess	16
3.3 Tillvägagångssätt	17
3.3.1 <i>Kodning</i>	18
3.4 Tillförlitlighet	19
3.5 Forskningsetiska överväganden	20
3.6 Metodens brister	22
4. Teoretiska utgångspunkter	24
4.1 Social utsatthet	24
4.2 KASAM	25
5. Resultat och analys	28
5.1 Att vara papperslös	28
5.1.1 <i>Arbete</i>	28
5.1.2 <i>Boende</i>	30
5.1.3 <i>Sysselsättning vardag</i>	33
5.2 Överlevnadsfaktorer i en social utsatthet	34
5.2.1 <i>Nätverkets påverkan på KASAM</i>	35
5.2.2 <i>Medvetenhet och känsla av trygghet</i>	38

5.2.3 <i>Tro och hopp</i>	42
6. Avslutande diskussion	45
Referenslista	47
Bilagor	51
Bilaga 1	51
Bilaga 2	52

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Papperslösa har också rätt till ett värdigt liv men så ser inte verkligheten ut. Detta eftersom det är oklart på vilka villkor man får leva som papperslös (Svenska Röda Korsets vårdenhet, 2018). Ämnet är väldigt komplext då problematiken inte är svart eller vit, papperslösas situation och rättigheter har varit i ständig debatt de senaste åren bland politiker och andra aktörer (Sager, 2011). Papperslösas situation och ställning i samhället gör dem till en sårbar, utsatt och marginaliserad grupp. Att leva som papperslös i Sverige eller i övriga Europa innebär att hamna längst ner i den sociala hierarkin, det innebär att inte ha något rättsskydd om det skulle hända personen någonting exempelvis om personen skulle vara i behov av polisiärt skydd (Svenska Röda Korset, u.å.). Att hamna utanför det sociala skyddsnätet, som oftast innebär en exkludering från samhällets myndigheter och institutioner, leder till att papperslösa tvingas till att be om hjälp för det som de svenska medborgarna tar för givet (Flyktinggruppernas riksråd, 2014). Utöver att papperslösa lever i ett utanförskap utnyttjas de exempelvis många gånger på arbetsmarknaden där de får jobba hårdare för mycket lägre löner. Papperslösa får heller inte några arbetsförmåner, som exempelvis semester och lunchraster, som andra medborgare får via arbetsgivare och samhället (ibid.).

Begreppet papperslösa kommer från det franska ordet “san-papiers”, som betecknar de människor som vistas eller befinner sig i ett land utan något tillstånd till det (Andersson, Hjern & Ascher, 2018). Det kan exempelvis vara turister, studenter eller personer som väljer att stanna kvar trots att deras visum har gått ut. Det finns också de som har tagit sig in i landet legalt och sökt asyl men därefter fått ett avslag på deras ansökan och meddelats ett utvisningsbeslut men trots detta valt att stanna kvar i landet (ibid.). Papperslösa är således ingen homogen grupp. En anledning till detta kan exempelvis vara på grund av den komplexa migrationspolitiken som vi har i Sverige idag och som gör att människor stannar kvar i landet utan någon laglig rätt till detta (Nordling, 2017).

Nicholas de Genova beskriver papperslösa som en grupp som lever med ständig rädsla att deporteras, vilket han menar skapar en unik struktur i papperslösas vardag (Nordling, 2017). Vi tyckte därför det skulle vara intressant att få höra mer om papperslösas egna situation relaterat till

deras levnadssätt och psykiska hälsa, utifrån deras egna perspektiv och erfarenheter eftersom vi personligen inte kunde finna mycket forskning som lyfte fram papperslösas egna röster.

Vi tror också att problematiken och utsattheten som papperslösa befinner sig i inte endast påverkar dem själva utan hela samhället genom att exempelvis skapa en svart arbetsmarknad där dessa personer arbetar utan rättigheter eller skyldigheter. Vi ser därför en stor vikt i att få en ökad förståelse för papperslösas levnadssituation och deras mående under den tid som de har levt som papperslösa. Vår förhoppning med denna studie är att kunna bidra till ett kunskapsläge där politiker, socionomer och andra yrkesverksamma som möter papperslösa ska kunna bistå med den hjälp som behövs. Eventuellt att resultatet kan vara en anledning för framtida forskning att se vilken påverkan papperslösas situation har på andra delar i samhället.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att belysa hur papperslösa som nu fått permanent uppehållstillstånd (PUT) själva upplevde att leva som gömda utan att ha tillgång till det skyddsnet som andra medborgare i landet har. Hur påverkade detta enligt dem själva deras psykiska hälsa och deras levnadssituation i övrigt. Samt vilka faktorer som kan ligga bakom deras styrka för att fortsätta.

1.3 Frågeställningar

- Hur såg levnadssituationen ut under tiden de levde som papperslösa?
- Hur mådde de psykiskt under tiden de levde som papperslösa?
- Vilka faktorer kan ha varit bidragande till att de bevarat en god hälsa trots de svårigheter som de mött under tiden som de levt som papperslösa?

1.4 Arbetsfördelning

Inledningsvis skrev Fatme Audi problemformulering och Fatlinda Gashi byggde upp kunskapslägets byggstenar. Vidare utfördes samtliga intervjuer tillsammans men delades upp vid

transkribering. Fördelningen gjordes efter det språk som användes vid intervjun vilket innebar att de fyra intervjuer som utfördes på arabiska transkriberades av Fatme Audi och de tre intervjuerna som hölls på svenska transkriberades av Fatlinda Gashi. Efter transkriberingen skulle materialet koda vilket gjordes tillsammans. De resterande delarna av arbetet byggdes upp tillsammans där vi skrev på olika delar så som metod och teori i varandras närvaro där diskussion fördes kontinuerligt. Detta för att ha en röd tråd igenom arbetet och för att båda författarna ska vara närvarande i processen. Analys och diskussion skrevs tillsammans för att i skrivande stund kunna diskutera de mest lämpliga infallsvinklarna till empirin.

2. Kunskapsläget

I detta avsnitt kommer vi att skriva om migrationspolitiken i Sverige och hur den har förändrats under de senaste 20 åren, detta då år 1999 satte man som mål att man ska ha en gemensam migrationspolitisk inom EU (Migrationsverket, 2019). Vidare kommer vi att skriva om papperslösas rättigheter i det svenska samhället och de tillgångar som finns tillgängliga för dem, för att sedan avsluta kunskapsläget med ett avsnitt om hur det är att leva som gömd i Sverige och om det nuvarande forskningsläget. Målet med detta är att ge läsarna övergripande information kring hur det kan se ut att leva i Sverige som papperslös och de begränsningar och rättigheter som finns.

2.1 Migrationspolitikens utveckling de senaste 20 åren och siffror kring papperslöshet

Utvandring och invandring är en del av svensk historia och något som fortfarande kvarstår, inte bara i Sverige utan i hela världen. Anledningarna till att folk rör sig över landsgränser och kontinenter är många, och på Migrationsverkets hemsida kan vi läsa oss till några av anledningar till varför människor valt att invandra till Sverige (Migrationsverket, 2019). De skriver om en invandring på grund av krig under 50- och 60-talet, men de skriver även om arbetskraftsinvandringen som pågick under ungefär samma period. Invandringen som skedde till följd av krig fortsatte men under 80-talet, som benämns som de asylsökandes årtionde, återupptod olika händelser som lett folk till utvandring från Sverige. Asylskälen övergick från att främst handla om krig, förföljelse och arbete till att nu även handla om fattigdom och en bristande framtidstro och antalet avslagsbeslut ökade (ibid.).

Den 1 juli 1969 byggde den svenska staten upp en myndighet, nämligen Statens Invandrarverk. Målet med denna myndighet var att reglera invandringen som pågick och myndighetens uppgifter var att både hantera integration och invandring. Det är den myndighet som idag reformerats till Migrationsverket och enbart hanterar invandring av olika slag (Migrationsverket, 2019).

De mest relevanta förändringar som har skett sedan år 1999, för vårt arbete är följande;

- 1999 satte Europeiska rådet som mål att på sikt bygga upp en gemensam asyl- och migrationspolitik inom EU (Migrationsverket, 2019).

- I slutet av 2005 infördes en tillfällig lag där man omprövade ärenden för personer som fått avslag på sin ansökan och fått avvisning men aldrig lämnat Sverige. Totalt omprövades 30 000 ärenden (ibid.).
- Mars 2006 medförde en förändring i prövningssystemet. Utlänningsnämnden som fram tills dess gjorde prövningar av överklaganden reformerades till tre migrationsdomstolar och en migrationsöverdomstol. År 2013 öppnades den fjärde migrationsdomstolen. Början av juli 2013 fick papperslösa samma rätt till akut sjukvård som asylsökande haft sedan tidigare (ibid.).
- 2014 ändras Dublinförordningen så att de så kallade Dublinländerna (alla EU länder plus Norge, Schweiz, Island och Liechtenstein) har rätt till att kontrollera ifall du registrerats som asylsökande i ett av de nämnda länderna via fingeravtryck. Ifall du sökt skydd i annat dublinland är det landets ansvar att hantera din ansökan och du skickas därmed tillbaka till det första landet där asyl har registrerats (European Union, 2014)
- 2016 började man utföra ID-kontroller för att minska antalet asylsökande (Migrationsverket, 2019).
- 2016 mister papperslösa (asylsökande som fått avslag på sin asylansökan men väljer att inte lämna landet) rätten till bistånd enligt LMA vilket är lagen om mottagande av asylsökande (ibid.).

Dessa förändringar har påverkat antalet asylsökande i Sverige men även antalet papperslösa i vårt samhälle. Ascher (2009) skriver att innan den tillfälliga lagen 2006 uppskattades antalet papperslösa till 20 000–30 000 och efter 2006 sjönk antalet till 12 000. År 2010 skriver Socialstyrelsen i Social Rapport att antalet papperslösa uppskattas till 10 000 - 50 000 personer i Sverige (Social rapport, 2010). Att få en exakt siffra över antalet papperslösa i Sverige är därför mycket svårt då detta är en grupp som inte finns registrerad någonstans.

2.2 Papperslösas rättigheter i det svenska samhället

De rättigheter och skyldigheter som papperslösa har i det svenska samhället är inget som är konstant eller varaktigt och på samma sätt som vi såg förändringar i migrationspolitiken, under rubriken ovan, ser vi även detta i papperslösas rättigheter i samhället.

Fastän papperslösa befinner sig i Sverige utan tillstånd, har de rätt till akut vård som personer under asylprocess, som exempelvis, abort, akutvård och gratis hälsokontroll. Papperslösa barn har precis samma rättigheter som ett barn med svenskt medborgarskap (SVT 2018).

2.2.1 Papperslösa rätt till hälso- och sjukvård

En vuxen person som befinner sig i Sverige utan någon laglig rätt till detta, har rätt till att erbjudas hälso- och sjukvård samt tandvård precis samma rätt som en vuxen asylsökande. Den typ av vård som en papperslös över 18 år har rätt till är ”vård som inte kan anstå”. Vård som inte kan anstå innebär att en person är i behov av akut eller omedelbar vård. I samband med vårdtillfället har papperslös också rätt till sjukresor, transport, tolk och hjälpmedel (Socialstyrelsen, 2014). Vård som inte kan anstå avser akutsjukvård, vård av behandling av sjukdomar/skador som kan förvärra sjukdomstillståndet om man inte behandlar det redan från början, vård för att undvika en omfattande vård och behandling, hjälpmedel vid funktionshinder, psykiatrisk vård, mödrahälsovård, preventivrådgivning, abort, smittskydds insatser och en hälsoundersökning (Rädda barnen, 2018).

2.2.2 Papperslösa rätt till stöd och bistånd från Socialtjänsten

Enligt socialtjänsten 2 kap. 2§ har en kommun det yttersta ansvaret att hjälpa och ge stöd till människor som befinner sig i kommunen och är i behov av hjälp och det gäller oavsett anledning till deras vistelse. Skälen och längden på vistelsen kan senare ha en betydelse i bedömningen till vad kommunen anser att personen är i behov till (Socialstyrelsen 2010). Ett exempel på bistånd som socialtjänsten har erbjudit i vissa kommuner är försörjningsstöd, enligt SVT har var tionde kommun år 2017 gett bistånd till papperslösa (SVT, 2018). Anledning till att det inte är alla som erbjuder försörjningsstöd är på grund av att regelverket säger att kommunen har rätt men ingen skyldighet att ge ekonomisk hjälp till papperslösa. Högsta förvaltningsdomstolen har fastslagit ett beslut om att kommuner inte har någon skyldighet att ge bistånd eftersom det inte framgår att det finns en akut nödsituation för personer som fått avslag på sin asylansökan och håller sig undan för att inte utvisas från landet (HFD, 2017; Sveriges riksdag, 2017)

2.2.3 Frivilligorganisationer roll i papperslösas situation

Det finns ett antal frivilligorganisationer runt om i Sverige som engagerar sig frivilligt för att bistå med hjälp och stöd till papperslösa. Många gånger ses frivilligorganisationer som ett samhällsstöd eftersom papperslösa är rädda till att vända sig till polisen eller andra myndigheter för då de fruktar att bli utvisade från landet (Rädda barnen, 2014).

Rädda barnen har i en broschyr radat upp en del organisationer och verksamheter som papperslösa kan vända sig till vid behov av exempelvis juridisk rådgivning, samtalsstöd, boende, mat, tvätt samt vård. De tipsar också om uppsökande verksamheter som kan erbjuda olika insatser (Rädda barnen, 2018).

Exempel på frivilligorganisationer som hjälper papperslösa är:

Röda korset, är en frivilligorganisation som bistår med olika insatser till papperslösa, som exempelvis språkcaféer, vård, mat, kläder och stöd. Röda korset arbetar inte endast med att hjälpa papperslösa personer för dagen, utan de jobbar också med opinions- och påverkansarbete för att sträva efter bättre villkor för papperslösa i Sverige (Röda korset, Papperslösa).

Tandläkare utan gränser (TLUG), är en ideell organisation som är helt oberoende. TLUG har i samarbete med Röda korset startat ett projekt för att hjälpa papperslösa med tandvård i Stockholm. (Tandläkare utan gränser, u.å.).

Asylgruppen i Malmö, är en ideell organisation som sedan 1991 jobbar för och med asylsökande och papperslösa. Organisationen jobbar med både direktkontakt men också det politiska arbetet. (Asylgruppen i Malmö).

2.2.4 Papperslösa barns rättigheter

Enligt barnkonventionen har alla barn samma rättigheter. Därför har kommunerna i hela Sverige ett ansvar att hjälpa och stötta barn som befinner sig i kommunen. Alla barn har samma rättigheter

i Sverige oavsett anledningen till vistelsen (Rädda barnen, 2018). Papperslösa barn har rätt till fullständig vård och tandvård fram tills de har fyllt 18 år (SVT, 2018).

2.3 Att leva som gömd

Som vi skrivit tidigare väljer människor att gå från legal medborgare i sitt hemland till en illegal invandrare i Sverige och anledningarna till detta är bland annat krig eller förföljelse i ens hemland, fattigdom och/eller en bristande framtidstro i det land man kallar för hem (Migrationsverket, 2019). När man väljer/tvingas till att gå under jorden möter man många hinder och svårigheter i det vardagliga så som arbete, boende, sjukvård och sysselsättning.

Lalander och Svensson (2014) skriver att människor som tvingas att fly från sina hem kan befinna sig i en utsatt levnadssituation och att många som flyr gör det för att förändra sin situation men när de kommer till mottagarlandet följer utsattheten med, eftersom man saknar uppehållstillstånd eller de papper som behövs för att räknas som medborgare. Man kan inte heller få den hjälp eller det nationella skyddet som är självklart för personer som räknas som medborgare i landet. Inte heller har man något skydd eller försäkring från sitt hemland som exempelvis turister eller personer som befinner sig med visum i landet har. Utsattheten ökar också ytterligare om mottagarlandets myndigheter har en strikt poliskontroll, som gör att de moraliska principerna faller när man slutar se på de nyanlända som mänskliga som man gör till sina egna medborgare (ibid.). Sigvarddotter (2016) skriver också om den rädslan som uppstår hos väldigt många papperslösa och att detta inte är något ovanligt. Många gånger påverkar känslorna av rädsla känslorna av isolering och alienering. Att leva i ständig rädsla att deporteras eller andra rädslor menar Sigvardsson kan skapa en känsla av främlingskap som kan leda till att föreställningar som man har om verkligheten förändras, och som i sin tur leder till man drar sig undan och sluter sig inom sig själv för att inte dra till sig uppmärksamhet (Sigvarddotter, 2016).

I en rapport, Vård efter behov lika villkor - en mänsklig rättighet, skriver man om en undersökning som Läkare utan gränser utfört år 2005 där de flesta uppgett att deras mående försämrats under tiden som papperslös (SOU 2011). Ascher styrker detta i sitt kapitel och refererar till rapporter som skriver att denna hälsopåverkan är till följd av den särbehandling denna grupp får utstå (Ascher, 2009).

Lagen kring papperslösas rätt till sjukvård förändrades år 2013 där papperslösa vann rätten till samma sjukvård som asylsökande har (Migrationsverket, u.å.). Innan denna lagändring genomfördes tog man emot papperslösa på akutmottagningar men man betraktade dem som turister vilket innebar att de var tvungna att stå för alla kostnader själva. Frivilligorganisationer har i vissa fall egna sjukvårdsmottagningar där papperslösa är välkomna. Dessa organisationer gör inte reklam för sina mottagningar men trots detta har de patienter som besöker dem. Detta innebär att tillgången till sjukvård fanns innan lagändringen 2013 men trots detta uppger Kristina Mattsson att det rådde en rädsla för att bli tillfångatagen av myndigheter vid vårdbesök (Mattsson, 2008).

Ascher (2008) skriver om papperslösas situation på arbetsmarknaden där han skriver att svartarbeten är det enda man har att vända sig till där lönerna är låga och ens säkerhet låg om det ens finns någon säkerhet. Dessutom luras flera personer som arbetar svart, och detta utan att de har någon något rättsligt skyddsnät att vända sig till (ibid.). Kristina Mattsson exemplifierar osäkerheten som dessa personer upplever på arbetsplatsen via berättelser där personer blivit uppsagda av sina chefer när de motsatt sig denne (Mattsson, 2008). Mattssons intervjupersoner beskriver de låga lönerna som de tvingas acceptera i brist på andra alternativ:

“Standardlönen är 50 kronor i timmen, 60 kronor är jättebra och erbjuder han 30 så säger han ändå okey. Vad ska han göra? En gång fick han bara fem kronor i timmen för tio dagars arbete, fjorton timmar om dygnet, vid en villaombyggnad.” (Mattsson, 2008, s 105).

Denna osäkra inkomst och arbetssituation accepteras då dessa personer inte har något annat val. Det är i många fall deras enda inkomstkälla och den behövs för att betala det boende de lyckas finna för tillfället. Förutom osäkerheten på arbetsplatsen utstår dessa personer ytterligare svårigheter på bostadsmarknaden där de tvingas till osäkra och tillfälliga boenden. Svårigheterna på arbetsmarknaden och de låga lönerna kan leda till att man är fattig, man har inte råd till att betala hyran vilket i sin tur leder till att man tvingas leva på människors välvilja. Den beroendeställningen gör att människors självkänsla minskar (Ascher, 2009).

Den information som plockats fram i kunskapsläget kan anses som vag men detta påvisar det som vi skriver kring i problemformuleringen. Nämligen att informationen kring papperslösas levnadssituation berättad utifrån deras perspektiv är bristfällig. Vi sökte litteratur på olika vis och de flesta dokument som dök upp handlade om papperslösas skyldigheter och rättigheter i Sverige, och ett fåtals studier som handlade om papperslösas egna erfarenheter av att leva i social utsatthet. Socialstyrelsen skriver i en rapport att det finns en begränsad forskning inom området, och att den forskning som man kan hitta är rapporter, mindre undersökningar, fallbeskrivningar och intervjuer, som är skrivna av professionella eller frivilligorganisationer som arbetar, träffar och har kontakt med papperslösa (Socialstyrelsen, 2010).

3. Metod

I det här avsnittet berättar vi hur vi gick tillväga i de praktiska delarna av studien. Vi redogör för den metod och det urval vi gjort, hur insamlandet av material gick till och hur den bearbetades. Vi diskuterar även den etiska aspekten av vårt arbete då den grupp vi valt att intervjua är en grupp som utstått stor social utsatthet och andra påfrestningar.

3.1 Metodologiska överväganden

Syftet med denna studie var från början att undersöka hur papperslösas levnadssituation i Skåne ser ut och hur deras mående påverkas av den situation de befinner sig i. För att kunna besvara studiens syfte har vi använt oss av en kvalitativ metod. Detta för att en kvalitativ metod tillåter intervjupersonens perspektiv att träda fram och ge en bild av hans situation såg ut. Enligt Bryman ger en kvalitativ intervju möjlighet till utvecklade svar (Bryman, 2011). Detta ansåg vi behövdes för att kunna analysera papperslösas levnadssituation i Skåne.

Genom en semistrukturerad intervju gav vi oss själva utrymme att anpassa intervjun till personen som intervjuades då en intervjuguide till en sådan intervju kan utvecklas under intervjuernas gång så länge man tar med de förutbestämda kategorierna (Bryman, 2011). Detta är oerhört viktigt i studier som dessa där informationen kring gruppen är bristfällig.

I och med att semistrukturerade intervjuer används vid vår studie arbetade vi fram en intervjuguide (se bilaga 1) för att skapa någon form av struktur för intervjuerna. Då vi ville undersöka papperslösas levnadssituation och hälsa och mående arbetade vi fram, via en tankekartor, följande teman/kategorier att beröra under intervjuerna. Följande teman ingår i intervjuguiden *bakgrund, tiden som papperslös och nuvarande situation*. Genom att använda oss av dessa tre teman får vi en helhetsbild av hur intervjupersonens levnadssituation och mående sett ut tidigare och hur det ser ut nu. Vi fick en helhetsbild som kan ge en djupare förståelse över personens mående eller tillstånd idag. Intervjuguiden är mer detaljerad men den användes som ett stöd under intervjuerna och vissa delar lades till eller togs bort beroende på vad vi ansåg var relevant för den aktuella personen.

Genom att utföra intervjuerna på detta vis kunde vi lägga till respektive ta bort frågor under själva intervjun, vi kunde vara följsamma till intervjupersonernas uppfattning av vart samtalet ska leda (ibid.). Det gav även utrymme till att utveckla intervjuguiden utefter vad som ofta togs upp och var relevant hos flera intervjupersoner och som vi i första skede missat att lägga in i intervjuguiden. Under utvecklingen av intervjuguiden kunde vi även analysera och diskutera svaren efter varje intervju vilket är en del i kodningen av empirin, något som förklaras närmare senare.

3.2 Urval och urvalsprocess

Papperslösa är en otroligt utsatt och känslig grupp, därför har en diskussion förts om hur etiskt det är att intervjua personer som befinner sig i en känslig och utsatt situation som papperslösa. Det har därför argumenteras att undvika att intervjua nuvarande papperslösa. Vi har istället övervägt att intervjua personer som levt som papperslösa som sedan fått ett uppehållstillstånd, där vi kan få en bild hur det har varit att leva som papperslös och hur dess situation därefter har förändrats.

Vår tanke från början var att närma oss dessa personer via ett snöbollsurval vilket innebar att vi kontaktade frivilligorganisationer runt om i Skåne som arbetar/arbetat med denna grupp och på så vis få kontakt med personer som tidigare levt i papperslöshet i Skåne. När detta inte gav något resultat övergick vi till ett bekvämlighetsurval som innebär att vi kommer i kontakt med “personer som för tillfället är tillgängliga” (Bryman, 2011, s. 194). Genom att kontakta olika kommunala och privata organisationer i Malmö och genom att efterlysa intervjupersoner på Facebook kom vi i kontakt med tidigare papperslösa. Vi fick slutligen ihop åtta intervjuer varav en föll bort på grund av att vi under intervjuens början fick reda på att denna person aldrig varit papperslös vilket resulterade i sju intervjupersoner totalt.

Ett bekvämlighetsurval är inget som kan anses som representativt för en population och ett resultat kan därmed inte generaliseras men urvalet kan användas vid studier som kan ge underlag till fortsatta studier (Bryman, 2011). Då tanken med studien aldrig var att ge en generell bild av hur papperslösa har det i Sverige var detta ett urval som vi kunde använda oss av.

3.3 Tillvägagångssätt

När vi sökte litteratur kring ämnet använde vi oss av Lunds universitets sökmotor Lubsearch. Vi valde att använda oss av sökord som vi tänkte kan belysa papperslösas levnadssituation och deras psykiska hälsa. Sökord som vi använde oss av var, ”papperslösa”, ”papperslösa och psykisk ohälsa”, ”papperslösa och mående”, ”papperslösa i Sverige”, ”papperslösa och socialt arbete”, ”undocumented migrants in Sweden”, ”undocumented migrants” och ”undocumented immigrants”. Sökmotorn visade oss mellan tiotals och hundratals forskningar och studier beroende på vilket sökord vi använde. Vidare valde vi ut den litteratur som var relevant för det område som vi hade valt att undersöka.

Då berättelserna som våra intervjupersoner återberättar är personliga och kan vara av känslig karaktär ville vi skapa en trygg miljö för dem. Detta gjordes genom att intervjupersonerna själva fick välja vart intervjun skulle utföras och de valda platserna var café, bibliotek, intervjupersonens innergård, arbetsplats och områdesvärdarnas samtalsrum i stadens utkant.

Att få höra dessa tunga historier kunde eventuellt vara påfrestande för oss som författare också. Då vi tidigare arbetat med denna målgrupp hade vi en förförståelse kring deras situation och vi var där med förberedda på historiernas tyngd.

Vid utförandet av intervjuerna användes röstinspelningsfunktionen på mobiltelefonerna då informationen som framgår under en intervju transkriberas mer exakt vid inspelning (Bryman, 2011). En annan relevant anledning till inspelningen var att fyra av intervjupersonerna talade i huvudsak arabiska under intervjun. Genom att spela in intervjuerna kunde författare 1, som är arabisktalande, återgå till intervjuerna och översätta och transkribera dem. Av de sju intervjuer som utfördes var det sex stycken som godkände att vi spelade in vilket innebar att den sjunde intervjun inte transkriberats på samma vis. Transkriberingen av den sjunde intervjun gjordes på det vis att det antecknades under intervjuens gång vad personen sade.

Om båda författarna skulle vara närvarande eller ej diskuterades innan genomförandet av intervjuerna och vi kom fram till att vi som författare var mer bekväma med att båda närvarade. Detta för att vara som stötning till varandra under inhämtandet av empiri men även för att i

efterhand kunna diskutera detaljerna av intervjun, såsom mimik och känsla, vilket inte hade varit möjligt på samma vis om inte båda var närvarande. Dessutom kunde författare 2, som inte talade arabiska, fokusera mer på kroppsspråk och uttryck under intervjun. Efter intervjuerna diskuterades dem och vi delade upp transkriberingen emellan oss för att spara tiden som var knapp. Fördelningen emellan läste ni om i avsnittet 1.4 arbetsfördelning.

3.3.1 Kodning

Den valda metoden för kodning av den insamlade empirin är inspirerad från grounded theory. Detta val gjordes efter en genomgång av de tre metoderna som Bryman säger är de mest förekommande vid kvalitativ dataanalys (Bryman, 2011). Grounded theory är en metod som bygger på att teorin som genereras i en forskning eller dylikt grundas i den insamlade empirin. Genom att växelvis analysera koda/analysera data som samlas in och fortsätta samla in ny data kan man plocka fram de främsta kategorierna i empirin för att sedan bygga på en teori (Bryman, 2011). Charmaz (2006) skriver att metoden och strukturen för grounded theory är flexibel och bör anses som hjälpmedel i arbetet och inte som regler. Detta gör att man kan bryta ut exempelvis metoden till hur man kodar enligt grounded theory och använda sig av det vilket är något vi väljer att göra.

När man kodar utifrån Charmaz förklaring av grounded theory görs detta i tre steg. Första steget är rad-för-rad-kodning, steg två är fokuserad kodning och sista steget är relationerna mellan kategorierna. Vi kommer nedan beskriva de olika stegen för att ge en bredare förståelse av kodningsprocessen som utförts under arbetets gång.

1. Initial kodning - rad -för-rad-kodning

Charmaz skriver om den initiala kodningen och hur de skall utföras på ett öppet och förutsättningslöst vis där inga teorier ska vara förutbestämda. Vidare skriver hon om olika metoder för att utföra den initiala kodningen och den metod som vi väljer att utföra är rad-för-rad-kodning där man gör det som namnet säger (Charmaz, 2006). Vi valde att koda två av de första intervjuerna rad-för-rad vilket gav oss koder som kunde leda oss vidare i kodningen.

2. Fokuserad kodning

Efter den initiala kodningen övergår vi till den fokuserade kodningen som går ut på att plocka fram de mest frekventa och/eller de mest signifikanta koderna som genererats under det första steget (Charmaz, 2006). I detta steg trädde följande koder fram: *skola, boende, arbete, psykisk och fysisk hälsa, oro och rädsla, tro och mål och uppehållstillstånd*.

3. Axial kodning

Det sista steget är den axiala kodningen där man ser på koderna genererade i steg två och ser hur de hänger samman med varandra (Charmaz, 2006). Efter diskussion kring de valda koderna såg vi hur följande kategorier trädde fram, *utsatthet* som innefattar skola, boende och arbete. *Nätverk* som innefattar familj, vänner och kontakter, *mående* som innefattar psykisk hälsa, fysisk hälsa, oro och rädsla och *hopp* som innefattar tro och mål.

3.4 Tillförlitlighet

Ett sätt att bedöma en studies tillförlitlighet är att gå efter de fyra delkriterier som Guba och Lincoln talar om enligt Bryman. Enligt de två författarna är validitets- och reliabilitets kriterierna inte riktigt applicerbara på en kvalitativ studie på grund av olika faktorer och de anser därmed att kvalitativa studiers tillförlitlighet bör bedömas annorlunda (Bryman, 2011).

De fyra delkriterier Guba och Lincoln talar om är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera. Trovärdighet handlar om att den verklighet som speglas i studien ska stämma överens med den faktiska verkligheten, vilket kan göras via respondentvalidering. Respondentvalidering innebär i sin tur att de personer som intervjuats får ta del av rapporten och återkoppla om huruvida det stämmer överens med deras realitet (Bryman, 2011). I brist på tid kunde vi inte skicka ut den slutgiltiga rapporten och invänta svar från våra intervjupersoner men vi valde istället att ringa dem och muntligt gå igenom resultaten för att sedan också skicka hela rapporten till dem.

Överförbarhet handlar om en redogörelse av den kultur som råder för den situationen som intervjupersonerna befinner sig i. Detta för att i vidare studier eller återupprepning av undersökningen kunna se ifall samma resultat håller oavsett kontext (Bryman, 2011). Både i

problemformulering och i kunskapsläget redogör vi för hur situationen för papperslösa i Sverige ser ut ren migrationsrättsligt och rättighetsmässigt idag och en kort tid bakåt. Denna redogörelse tillsammans med transkriberingarna ger en tät beskrivning av kontexten. Vi kan även se liknande upplevelser mellan intervjupersonerna som varit papperslösa under olika tidpunkter. Dock är detta en studie som undersöker personer som levt i Skåne under sin tid som papperslösa vilket troligtvis innebär att de upplevelser som återberättas inte kan generaliseras till resterande delar av landet.

Pålitlighet handlar om redogörelsen för hur undersökningen gått tillväga och granskningen av materialet från oberoende personer (Bryman, 2011). Vi skriver en utförlig förklaring av tillvägagångssättet av studiens utförande från problemformulering till hur vi väljer att koda transkriberingarna och vi skriver ut de skiftningar som skett under utförandet exempelvis vid förändring av vald urvalsmetod. Materialet granskades sedan av handledare och två "kollegor" för att från oberoende personer få feedback i arbetets tydlighet och brister.

I delkriterit möjlighet att styrka och konfirmera talar om forskarnas objektivitet i arbetet och hur det kan styrkas. Bryman skriver att forskarna ska vara medvetna om att fullständig objektivitet inte går att uppnå i samhällslig forskning (Bryman, 2011). Detta hanterar vi genom total transparens i upplägg av intervjuer, granskning av transkriberat material från handledare och genom att bygga teoretiska utgångspunkter efter insamlandet av empiri och inte innan.

3.5 Forskningsetiska överväganden

I denna studie har forskningsetiska överväganden följts med under hela processens gång.

Vi har varit medvetna om forskningskraven och individskyddskravet, att ingen får komma till skada till följd av forskningen (Vetenskapsrådet, u.å.). I det etiska regelverket finns fyra sedvanliga krav vilka är, Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Kalman & Lövgren. 2012).

Avseende kravet på informerat samtycke har våra intervjupersoner fått bland annat en muntlig och skriftlig information om individens och kunskaps integriteten, samt syftet med studien (Kalman & Lövgren. 2012). Eftersom vi i de flesta fallen inte hade träffat våra respondenter innan intervjun, och vi fick kontakt med våra respondenter genom att vi hade kontaktat verksamheter och personer

som kände eller hade kontakt papperslösa, skickade vi vårt informationsbrev (se bilaga 2) till dessa personer så att de kunde föra det vidare informationen eller brevet till personerna de skulle tänka sig ställa upp. När vi sedan fick bekräftat vilka personer som hade valt att ställa upp, ringde vi upp och informerade dem om vad studien handlade om och därefter undrade vi om han eller hon fortfarande ville delta. Vid intervjun gick vi igenom informationsbrevet en sista gång innan vi påbörjade intervjun, och fick vi ett muntligt samtycke så fortsatte vi med intervjun.

I vårt informationsbrev hade vi informerat om vad syftet med studien är, och om samtyckeskravet, där vi informerat våra intervjupersoner att deltagandet är helt frivilligt och att de får dra tillbaka sitt samtycke när de vill under hela arbetsprocessen. Vi garanterade också att intervjupersonerna skulle vara helt anonyma. Detta utifrån konfidentialitetskravet som handlar om att värna och skydda personen identitet (Kalman & Lövgren. 2012). Materialet som samlades in var endast åtkomligt för skribenterna och handledaren. Våra inspelade intervjuer som spelades in sparades på skribenternas telefoner som har säker inloggning, och likaså med transkriberingarna som fanns på en av författarens dator som också hade lösenordsinloggning. Efter att vi transkriberat färdigt intervjuerna skrev vi ut det transkriberade materialet för att underlätta kodningen, och allt som skrevs ut har samlats och bevarats på en säker plats i en av författarens hus. Vi lovade våra intervjupersoner att alla kommer att hållas anonyma och därför har materialet användes med stor försiktighet och respekt för de personer som valt att delta i studien, därför har ingen information eller namn angetts när vi refererat till något citat som gör personerna identifierbara (ibid.).

Den sista principen i forskningskraven är nyttjandekravet. Detta krav syftar på att man som forskare endast får använda forskningsmaterialet som samlas in för forskningsändamål. Därför ska det inte utlånas till andra ändamål så som kommersiellt bruk eller icke-vetenskapliga syften (vetenskapsrådet, u.å.). Det insamlade materialet så som inspelningar och transkriberingar kommer därför att förstöras vid godkänd uppsats. Detta var också något som vi informerade våra intervjupersoner om genom att berätta att det som de berättar för oss kommer att endast användas för studiens ändamål och inget annat.

Som vi nämnt innan är papperslösa en marginaliserad och utsatt grupp i samhället, och det är inte ofta deras röst görs hörd, och detta är bland våra främsta argument varför vi trots känsligheten vill

utföra studien. Vi ser också en stor betydelse i att det finns personer som våra intervjupersoner som är villiga att berätta om sin situation, och detta i sig är ett viktigt tecken på att det är värt att lyfta fram det de har att berätta. Vi tycker därför att dessa argument övervinner forskningsdilemman som vi stött på. Vi anser också att det är väldigt viktigt att professionella, socionomer och yrkesverksamma som jobbar ute på fältet ska ha kunskap om hur papperslösa personer upplever att leva i extrem utsatthet.

3.6 Metodens brister

Som vi diskuterat i tillförlitlighetsavsnittet är inte sju intervjupersoner tillräckligt för att studien ska kunna vara representativ men det är inte heller det enda hindret i diskussionen kring representativitet. Av våra sju intervjupersoner var enbart en kvinna och enbart hon som kommit hit med sin familj resterande personer var män som kommit hit själva vilket innebär att spridningen bland dem inte är stor.

Då vi inte fick godkänt att tala med personer som nu lever i papperslöshet fick urvalet bestå av personer som har levt i papperslöshet vilket innebär att de förklaringar vi fått kring situationen som papperslös är retroaktiva berättelser. Det faktum att allt är återberättade minnen kan ha en inverkan i hur intervjupersonerna återberättar sin situation då de nu har en annan distans till det. De lever inte längre i den utsattheten vilket kan innebära att de ser ljusare eller mörkare på den perioden i sina liv.

I och med att alla personer inte ville bli inspelade innebar det att transkriberingen av materialet skilde sig och att den detaljinformation som kan utvinnas ur en inspelad intervju inte kunde utvinnas ur den intervjun som inte spelades in. Detta påverkade oss i hur vi kunde citera denna intervju i analysen, den kunde återberättas bra men citeringarna kunde inte vara exakta på samma vis i löpande text.

Ytterligare en av metodens svårigheter var urvalet. Den grupp vi valde att intervjua är en mycket svår grupp att nå då dessa personer inte längre har samma behov av frivilligorganisationer, som papperslösa har, då de nu har uppehållstillstånd. Att finna dem var tidskrävande vilket gjorde att

den kvarblivna tiden till bearbetning och analysering av materialet inte var lång och det arbetades under ett intensivt tempo.

4. Teoretiska utgångspunkter

Inledning

För att kunna förstå papperslösa personers situation och mående under den perioden de levtt som papperslösa har vi valt två teoretiska utgångspunkter som vi kommer att titta närmare på. Vi kommer sedan koppla detta till vårt insamlade material som vi redovisar lite längre fram i resultat och analyskapitlet. I detta kapitel kommer vi först att beröra ett begrepp som är brett men som har koppling till papperslösas situation vilket är begreppet, social utsatthet. I den andra delen kommer vi att presentera KASAM teorin som talar om hur en person trots motstånd kan bevara en god hälsa.

4.1 Social utsatthet

Begreppet utsatthet kan definieras på olika sätt och kan därmed används i flera syften, det kan vara när vi talar om ”de utsatta och de svaga i samhället” (Rönnols, 2002 s. 62). Det kan också handla om sociala orättvisor som innebär att livssituationen för en människa eller grupp förändras, det kan exempelvis handla om begränsade möjligheter, framtidsplaner, att leva ett ovärdigt och otryggt liv. Social utsatthet kan även handla om att leva i fattigdom och inte kunna gå till läkaren eller köpa den medicin man är i behov av. Utsatthet kan också handla om skamkänslor som uppstår när en person inte lyckas leva upp till samhälls- eller konsumtionsidealet, eller när man behöver vända sig till myndigheter eller frivilligorganisationer för att be om hjälp (Lalander & Svensson, 2014). Utsatthet kan också användas för att karakterisera en miljö exempelvis när man talar om ett ”utsatt bostadsområde” där människor lever exempelvis sämre än resten i ett samhälle. Utsatthet kan ange en situation, position eller en beskriva ett kännetecken hos en grupp människor i samhället (Rönnols, 2002). Utsatthetsbegreppet kan också definieras ur ett riskperspektiv där ordet utsatt betyder riskfylld eller att befinna sig i en farozon. Utsatta grupper används som begrepp när man vill beskriva en grupp individer som är utsatta för flera olika sociala faktorer samtidigt, och det kan vara i kombinationen av hälsoproblem samt sociala faktorer. Utsatta människor är därför en grupp som löper större risk i samhället och är mer sårbara att drabbas av problem, hinder, sjukdomar och ohälsa (ibid.).

Social utsatthet betonar därför människans utsatthet utifrån specifika kontextuella faktorer som ekonomiska, sociala, kulturella, institutionella och individuella faktorer i förhållande till kön, klass, etnicitet, sexualitet, ålder, och kroppens funktionella förmåga. Social utsatthet handlar om processer som skapas och är i ständig förändring under livets lopp. Det är processer som skapas och förändras hela tiden i relation till individens positioner lokalt, nationellt och på global nivå (Lalander & Svensson 2014).

Svedberg och Wollter (2013) menar att det finns andra begrepp som också kom att beskriva social utsatthet som social utestängning, utanförskap och marginalitet. Dessa begrepp har också sin definition men i stora drag beskriver de, hur social utsatthet kan innebära att hamna längst ner i samhället, och inte tillhöra eller inkluderas i en större samhällsgemenskap (ibid.). Att vara utestängd och i ett utanförskap kan beskriva hur människor exkluderas från att vara en del av samhället, inte ha tillgång till vissa geografiska platser, inte kunna passera vissa gränser och inte heller ha tillgång till specifika sfärer i ett samhälle som exempelvis arbetsmarknaden och bostadsmarknaden (ibid.).

4.2 KASAM

Antonovsky var en medicinsk sociolog och professor i ämnet. Hans arbeten om människors mående och hälsa har spelat en stor roll genom tiden (Antonovsky, 2005). Efter att han studerat människors hälsotillstånd ur ett patologiskt synsätt som många tidigare sjukdomsforskare, var han intresserad av att titta utifrån ett annat perspektiv, det salutogena perspektivet. Ett patologiskt synsätt innebär att förstå orsakerna till att människor blir sjuka och varför de hamnar i den sjukdomskategori som de gör. Antonovsky blev istället intresserad av att titta djupare på vilka faktorer det är som gör att människor, trots alla påfrestningar som de utsätts för under livet, lyckas bibehålla en god hälsa. Antonovsky menar att ur ett salutogenetiskt perspektiv ställer man en helt annan fråga för att undersöka vad som lyckas få en människa att bibehålla hälsan. Denna fråga är ”Varför hamnar människor vid den positiva polen i dimensionen hälsa-ohälsa, eller vad får dem att röra sig mot denna pol, vart de än befinner sig vid ett visst tillfälle?” (Antonovsky 2005, s. 16)

Han menade att det fanns olika resurser som gav en människa kraft för att bekämpa olika stressorer och därigenom kunna bibehålla en god hälsa. Det var därefter han utvecklade teorin om känsla av sammanhang, KASAM. En teori som beskriver hur människan uppfattar, hanterar och finner mening i sitt liv och i de svåra situationer som han eller hon utsätts för (Antonovsky, 2005).

Antonovskys definition av KASAM lyder som följande:

En global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomgripande och varaktig men dynamisk tillit till att ens inre och yttre värld är förutsägbar, och att det finns en hög sannolikhet för att saker och ting kommer att gå bra som man rimligen kan förvänta sig (Antonovsky, 2005 s. 17)

Antonovsky menar att människan hela tiden befinner sig i rörelse mellan två poler i livet, mellan hälsa och ohälsa, och att man därför inte är 100% frisk i livet, och att rörelserna förflyttas beroende på vilket stadie och vilken situation som man befinner sig i under livets gång (Antonovsky, 2005).

Antonovsky kom fram till tre centrala komponenter i KASAM, som beskriver om en människa har en hög eller svag KASAM (god eller dålig hälsa). Dessa komponenter är, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Dessa komponenter betraktas inte som en helhet utan snarare delar som är beroende och i relation till varandra (Antonovsky, 2005).

Begriplighet är den kognitiva komponenten i teorin där Antonovsky (2005) menar att människor är i ständig interaktionen med varandra, och som gör att man utbyter information med varandra, som i sin tur leder till att en människa utvecklar förståelse för att begripa det som sker. Att kunna begripa den informationen man får, innebär att den upplevs som ordnad och tydlig och snarare inte kaotisk, oordnad och oförklarlig. Det är inte ovanligt att en situation ibland kan komma som en överraskning, saker som inte är önskvärda eller planerade kan uppstå som exempelvis att uppleva krig, någon näras dödsfall eller misslyckande i livet. När detta sker ska det åtminstone gå att ordna eller förklara för personen vad det är som har hänt, och på så sätt kan personen uppleva en begriplighet i sin egna livssituation (Antonovsky, 2005).

Hanterbarhet är den andra komponenten i KASAM som handlar om personens egna upplevelser av att ha tillräckligt med resurser för att kunna möta en situation eller de krav som ställs på en. Resurser kan vara något som man själv kan kontrollera eller som kontrolleras av andra som man har tillit till, det kan exempelvis vara familjemedlem, partner, gud, historien, partiledare, läkare osv. Att ha hög känsla av hanterbarhet innebär att personen inte upplever sig som ett offer för situation eller tror sig att livet behandlar en orättvist, och man anser sig vara ”olycksfågeln” i alla situationer där det inte går som förväntat (Antonovsky, 2005)

Meningsfullhet avser den känslomässiga motivationskomponenten i KASAM. Här talar Antonovsky (2005) om vilken betydelse olika livsområden eller situationer emotionellt har haft, eller vad som har motiverat en för att engagera sig i sitt liv. I denna komponent kan man se vilken betydelse delaktighet i sitt egna liv har, och ifall utmaningarna som man står inför eller andra delar i livet är värda investering och engagemang.

Sammanfattning

Detta kapitel har redogjort två olika teoretiska utgångspunkter. Den första utgångspunkten är begreppet social utsatthet som vi redogjort för. Varför vi valt detta begrepp är för att kunna analysera levnadssituation som våra intervjupersoner befunnit sig i och hur den utsattheten kan ha påverkat deras mående. Den andra teorin vi beskrivit är KASAM med dess tre centrala begrepp, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet och hur dessa tre komponenterna är i konstantrelation och beroende av varandra. Utifrån teorin kan vi titta på hur människor under livets gång kan bevara en god hälsa (Antonovsky, 2005). Eftersom KASAM har sin infallsvinkel ur ett salutogenetiskt perspektiv ser vi teorin som relevant för att vi ska kunna besvara syftet med denna studie.

5. Resultat och analys

I detta kapitel analyseras vår insamlade empiri med hjälp av det analytiska verktyget KASAM teorin och begreppet social utsatthet. Kapitlet är uppdelat i två delar, ”Att vara papperslös” där vi analyserar hur våra intervjupersoners levnadssituation har sett ut utifrån begreppet social utsatthet. I den andra delen ”Överlevnadsfaktorer i en social utsatthet” har utgångspunkten i analysen varit KASAM teorin samt begreppet utsatthet som har används som verktyg för att analysera hur våra intervjupersoners hälsa har påverkats under den tid som de levt som papperslösa. Samt vilka faktorer som kan ha varit bidragande till att de lyckats bevara en god hälsa trots den utsatthet som de har befunnit sig i.

Kort om Intervjupersonernas bakgrund, de namn som anges är fiktiva:

Yousef - 50 år gammal, levde som papperslös i ungefär 8 år.

Lina – 26 år gammal, levde som papperslös i 4 år.

Abdi – Runt 30 års åldern, levde som papperslös i ungefär 3 år.

Leo – 30 år gammal, levde som papperslös i ungefär 4 år (arabisk tolk).

Jonas – 22 år gammal, levde som papperslös i 3 år (arabisk tolk).

George – 40 år gammal, levde som papperslös i 1,5 år (arabisk tolk), ville ej bli inspelad.

Emir – Runt 30 års åldern, levde som papperslös i 3 år (arabisk tolk).

5.1 Att vara papperslös

I detta kapitel kommer vi att gå igenom hur det har varit att leva som papperslös för våra intervjupersoner och hur de upplevt arbetsmarknaden, bostadssituationen och hur deras vardag sett ut. Dessa aspekter kommer att förklaras genom citat och att vi återberättar deras historier för att parallellt analysera deras upplevelser utifrån begreppet social utsatthet, och koppla till det aktuella kunskapsläget som angivits i kapitel två.

5.1.1 Arbete

Våra intervjupersoner talar om en arbetsmarknad där de bytte arbetsplats varannan månad för att höja sin lön eller för bättre arbetsvillkor. Även om den bättre lönen innebar endast 50 kronor mer per dag. Yousef säger följande om lönen på arbetsplatserna:

Men jag accepterade inte jag gick vidare, så två månader fick jag, sen efter varje två månader gick jag, fick jag byta jobb för 50kr extra, 100 spänn extra, 200kr extra, så fick jag kämpa alltid. (Yousef)

Vidare pratar han om arbetsvillkoren på olika arbetsplatser:

(...) på Torget fick jag jobba för 500kr hos en svensk. Från tio timmar till tio timmar men hos Grossisten jag fick inte äta, man får inte gå dricka kaffe, man får inte, jag röker cigaretter, man får inte röka cigaretter. (Yousef)

Här läser vi om en arbetsmarknad fylld med orättvisor vilket är den arbetsmarknad som förklaras i kunskapsläget. Ascher skriver om en arbetsmarknad för papperslösa som består av svartarbeten som är osäkra och lågavlönade (Ascher, 2009) och Mattsson skriver om personer som arbetat för en så låg lön som fem kronor i timmen (Mattsson, 2008). Hon skriver även om risken för att bli av med jobbet på plats om man motsätter sig det som chefen säger (ibid.). Om detta skulle ske, att man blir av med ett arbete för att man motsätter sig ens chefs order så har man inget rättsligt att luta sig emot (Ascher, 2009). Utan det är bara att acceptera det som sägs från chefens sida och fortsätta arbetet eller säga upp sig helt. Och bland våra intervjupersoner finner vi båda scenariona där Yousef ber om högre lön från en arbetsgivare som vägrar betala honom mer och han kan inget annat än att fortsätta jobba medans Leo väljer att säga upp sig för att kunna få lite ledighet. Leo förklarar de långa arbetstiderna på ett svartarbete på följande sätt:

Att jobba svart innebär att du förlorar livet. Livet hade bara gått sådär annars. (Leo)

Det vi kan avläsa från dessa personers berättelser, förutom den tuffa arbetssituationen de fick utstå, är den utsatta situationen de befann sig i. Utsatthet förklaras även utifrån den riskzonen en människa befinner sig i enligt Rönnols (2002) vilket är en annan aspekt av den arbetsmarknad dessa personer befinner sig i. Leo fick frågan om han blivit uppsagd på plats någon gång där svaret var följande:

När personer från Skatteverket kom för att checka läget. (Leo)

Här menar vi att Leos sociala utsatthet kan förstås som en riskzon eftersom han på plats blir uppsagd när kontroller utförts på den plats han arbetat på. Riskzonen vi ser i detta läge är tvåfaldig, den första är chefens risk för sanktioner på grund av Leos närvaro och den andra är Leos risk att bli utvisad om myndigheten fick reda på att han var en papperslös person som inte följt ett utvisningsbeslut från Migrationsverket.

När man talar om den svarta arbetsmarknaden talar man oftast om de risker som denna typ av arbete medför och de orättvisor som personalen får utså, något som vi visade på ovan. Men några av våra intervjupersoner såg även det goda i att jobba på detta viset. De talade om känslan av frihet i att inte vara bunden till en arbetsplats och att kunna säga upp sig när man vill.

Lyssna här, de utnyttjar en. Men att arbeta svart har sin frihet ska jag säga dig. Så vill du idag flytta till Frankrike så kan jag göra det. Det finns inget som håller en. Vill jag byta lägenhet så kan jag göra det i den stunden som jag vill. Vill jag byta arbete så kan jag byta arbete, du är fri.
(Leo)

Det Leo förklarar här är hur han vänt på en otrygg och socialt utsatt situation som han tidigare förklarar som en faktor till att förlora livet till något han känner han har kontroll över. Han såg på sin arbetssituation som positiv eftersom han kunde kontrollera den och inte den honom. Lalander och Svensson (2014) skriver att den sociala utsattheten sätter hinder för en i ens känsla av värdighet och begränsar ens möjligheter. Dock ser Leo annorlunda på denna del, han anser att han snarare har möjligheter i denna situation istället för att uppleva de begränsningar Lalander och Svensson talar om.

5.1.2 Boende

Ascher (2009) skriver om de osäkra bostadsförhållanden som papperslösa tvingas in i brist på annat, där de måste acceptera tillfälliga boenden som kan gå upp i rök vilken sekund som helst. Detta är en aspekt som är mycket tydlig bland våra intervjupersoner där de uppger en bostadssituation som var mycket osäker, en bostadssituation där man levde i trångboddhet och där

man levde två månader åt gången i vissa fall. Vår intervjuperson Yousef berättar för oss att situationen kunde lösas tillfälligt.

Ja på den tiden i alla fall, man kan hyra av, man bor hos sina kompisar. Den problemet att jag är riktigt hemlös att jag flyttar från lägenhet till andra lägenhet. (Yousef)

Vidare förklarar han hur hans hemlöshet såg ut och hur han levde.

Hoppa runt hela tiden, jag har alltid mina kläder... asså jag pallar inte köpa någonting, jag lever med min väska i många år. Väska två tre månader, jag tar bara min väska och lägger kläder som fyller i väskan och säger hejdå. (Yousef)

Rönnols skriver att ordet utsatthet kan användas för att beskriva en persons situation. Han skriver även att det kan beskriva de sociala orättvisor som manifesteras i form av begränsade möjligheter och/eller i form av att leve ett ovärdigt och otryggt liv (Rönnols, 2002). I Yousefs två citat ser vi tydligt hur papperslösas utsatthet illustreras. Han pratar om hur han i självaste verket på något vis lever utanför samhället genom att vara hemlös utan en stabil grund, han berättar om hur hans möjligheter är begränsade till att bo tillfälligt och inte ha möjligheten till att bo tryggt eller stabilt.

I vårt samtal med George talar han om känslan av ovärdighet som Rönnols (2002) skriver om, där han säger att han "levde som förnedrad och kränkt" till följd av hans boendesituation. Han pratar om att han inte hade någon möjlighet till att betala hyran vilket gjorde att hans hyresvärd kunde utnyttja honom enligt Georges förklaring. Detta är något som tar på självkänslan, att leva på andras välvilja, enligt Ascher (2009). Och i Georges mening var detta bland det jobbigaste med att leva som papperslös.

Otryggheten i den situationen man befinner sig i när det gäller bostad beskrivs återigen i Lina berättelse av hur hon och hennes familj bodde under deras tid som papperslösa:

”Under dom fyra åren som vi var papperslösa, så flyttade vi många gånger, sju åtta gånger och då var det att vi inte fick bestämma utan att de bara kom och sa ni ska flytta hit och ni ska flytta dit.” (Lina)

Här förklarar Lina den ostabila och otrygga situation de var försatta i under de fyra åren de var papperslösa. Hon berättar om en situation som gav en känsla av ovärdighet genom att aldrig ha något att säga till om. Till följd av flytten påverkades även hennes skolsituation där hon slängdes runt emellan olika skolor och program utan att kunna säga nej till något och utan att ha möjligheten till att påverka det som skedde. Lina berättar för oss att då en kommun som de blev bosatta i inte betalade för papperslösas skolgång i annan kommun fick hon välja mellan de två program som fanns i den kommunen vilket var det estetiska- eller fordonsprogrammet. Denna situation förklarar hon på detta vis:

”Men det var också väldigt tufft att allt slit har gått till spillo att man har kämpat så mycket och sen... och sen dess dog hela motivationen för skolgång och så. Efter det som hände.” (Lina)

Här menar vi att Linas känsla för att fortsätta kämpa försvinner och hennes känsla av värdighet försvinner vilket kan ha påverkat hennes psykiska hälsa. Rönnols (2002) skriver om utsatta gruppers hälsa när olika utsatthetsfaktorer utspelas samtidigt. Han menar på att denna grupp är mer sårbar och löper större risk till att drabbas av olika former av ohälsa i jämförelse med andra samhällsgrupper. I Linas fall är det bostadssituationen och skolsituationen som samspelar till att hon går från att vara jätteduktig i skolan till att helt tappa lusten för skolgången. I tidigare stycke skrev vi om Georges känsla av ovärdighet vilket är något som kan kopplas till och förklaras med Rönnols förklaring ovan där Georges situation som papperslös och beroendeställning gällande bostaden gjorde att han mår dåligt. Så pass dåligt att han berättar för oss att han gick på antidepressiva läkemedel för att hantera den utsatthet han befann sig i.

Vi kan se hur dessa tre personer som vistades som papperslösa i Sverige under olika tidpunkter och i olika konstellationer fick bo och hur deras hälsotillstånd och självkänsla påverkades av bland annat deras boendesituation. Vi får läsa om en tuff vardag där osäkerhet och instabilitet tillhörde livet utan möjlighet till att kunna förändra det.

5.1.3 Sysselsättning/vardag

När vi talade med våra intervjupersoner var vi nyfikna på deras vardag under tiden de levde som papperslösa. Vi talade med Leo och vid frågor kring hinder i vardagen som han idag med uppehållstillstånd inte skulle stöta på fick vi följande till svar:

*Jag var en gång på väg till en fest och de krävde legitimation/id och därför gick jag aldrig in.
(Leo)*

Hans största hinder i vardagen och sysselsättningen var rädsla, rädsla av att bli tillfångatagen av myndigheter vilket gjorde att han undvek att använda sig av kollektivtrafik, gå på fester eller ens gå till ett café. Vidare har vi Abdi som även han berättar om en väldigt tom och sysslolös vardag som till största del bestod av att han satt hemma och kollade på videos på Youtube. Dock handlade det inte om rädsla i hans fall utan att han tog hand om sin då cancersjuka fru. Abdi uppger att han aldrig upplevde någon rädsla för myndigheter och att bli tillfångatagen men ändå var han begränsad i sin vardag. Rönnols (2002) skriver om de sociala orättvisorna som gör att livssituationen ändras i form av bland annat begränsade möjligheter och känslan av ett otryggt liv. Båda killarna talar om den sociala utsatta vardagen de befann sig i, Leo kände stor otrygghet i sitt liv vilket gjorde att han begränsade sig själv på flera fronter för att gardera sig emot en eventuell kontakt med exempelvis polis. Abdis sociala utsatthet speglas i hur hans liv förändrats i jämförelse med hur han levde sitt liv i hemlandet.

Men efter det ibland jag är på vägen och jag säger va fuck flytta jag här [skratt] varför flyttade du här, verkligen i mitt hemland jag har mina vänner jag kan göra allting jag vill det finns så många människor på vägen så vi äta tillsammans vi kan göra allt... (Abdi)

Här förklarar Abdi skillnaden i livet då och nu och han ger oss en bild över hur förändringen i livssituationen gjort att han begränsas i sin vardag. Vi ser två personer som förhindrades i sin

vardag på grund av den sociala utsatthet de försattes i men Emir förklarar för hur han gick tillväga för att hantera sin sociala utsatthet.

Ja, ja, ja ibland jag har inget, jag går gratis. Jag inte kan sitta hemma och kanske bli pessimist och tänka på när kommer familjen. Nej, nej ibland jag gick och jobbade med honom gratis. (Emir)

Emir hanterade sin ensamhet och sociala utsatthet genom att ta sig till sin praktik som han kallade för jobb och sysselsätta sig själv för att komma bort från pessimistiska och destruktiva tankar.

När vi talar med Abdi om hans vardag talar vi kring hans utgångar med sina vänner. Han berättar att han i vissa fall fick pengar av sina vänner innan utgång i syfte för att han ska kunna betala för sig själv. Trots detta kände han skam över att aldrig faktiskt ha egna medel.

Ja, ja det var ibland man kan skämmas om det, först för det är dina vänner som... det var inte bra. (Abdi)

Vidare skriver Ascher (2009) om tacksamhetsskulden som gör att människors självkänsla minskar vilket är något som Abdi talar om. Han berättar för oss att hans ekonomiska situation begränsade honom i umgänget med vänner där han oftast inte kunde betala för sig själv eller bjuda vännerna som alltid bjöd honom. Kombinationen av den sociala utsattheten och skammen som träder fram vid utgång gör att Abdi mer tillbakadragen i sin vardag.

Det som framgått i dessa tre avsnitt ovan är att trots de olika upplevelserna bland våra intervjupersoner, befann sig alla i ett eller flera lägen i någon form av social utsatthet som påverkade deras mående.

5.2 Överlevnadsfaktorer i en social utsatthet

I detta kapitel kommer vi att skriva om hur det är att leva som papperslös och hur ett utvisningsbeslut kan påverka måendet och hälsan. Att papperslösas hälsa försämras fysisk och psykisk är enligt statens offentliga utredningar (SOU 2011) och flertalet rapporter (Svenska Röda Korsets vårdenhet 2018; Ascher, 2009) inte ovanligt. Under kodningen trädde en del faktorer fram

som vi kunde se hade påverkat våra intervjupersoners hälsa. Vi kommer nedan att titta på hur nätverket, tron och medvetenheten kring ens rättigheter kan komma att påverka ens hälsa och levnadssituation. Detta kommer att analyseras med hjälp av KASAM och dess tre byggnadsstenar, men även med hjälp av begreppet social utsatthet.

5.2.1 Nätverkets påverkan på KASAM

Yousef är en av våra intervjupersoner som gick igenom en hel del under sin tid som papperslös. Han fick avslag vid sin första ansökan och levde därefter som papperslös i 9 år. Därefter fick han uppehållstillstånd med anknytning till sitt barn.

Jag har levt med falsk identitet hela tiden till år X, till och med. Mina närmaste kompisar, mina bästa kompisar, mina vänner ingen som vet. Till sista två åren till (år) där. Man var rädd man litar inte, vissa som jobbar med polisen och så. Den här perioden riktigt.... Mycket stress, svårt verkligen. (Yousef)

Om vi tittar utifrån KASAM teorin så kan vi anta att Yousef har haft en hög känsla av sammanhang. Det kan finnas flera faktorer som ligger bakom Yousefs höga KASAM, trots den utsatthet han levt i. Vi antar att anledningen till att Yousef har lyckats bibehålla en god hälsa är nätverket som han haft i sitt liv och som enligt honom stärkt honom och gett honom motivation för att kämpa vidare. Trots att Yousef hade ett socialt nätverk, och relationer till de han kallar för vänner i Sverige, fanns det brist på tilltro och han vågade inte berätta vem han var på grund av rädsla att bli avslöjad och bli tillbaka skickad. Vilket är ett exempel på hur utsatthet kan se ut för personer som inte inkluderas i samhället som resten av medborgarna (Svedberg & Wollter, 2013).

Allt som har hänt de här åren i mitt liv det känns som ett riktigt bakhåll. Så det är svårt att lösa vad som har hänt det känns som en smet i huvudet det här som har hänt under de här tio åren. Bara för att jag är troende jag säger öde. Tack och lov i alla fall. Men mitt hopp, saker som har gjort mig riktigt stark, min relation till familjen, min mamma och pappa och syskon, min kärlek till dom de har ger mig riktigt energi. (Yousef)

Trots att Yousef hade klarat sig bra jämfört med andra papperslösa, har utsatthet spelat sin roll, det var exempelvis att inte kunna identifiera sig till någon på grund av rädsla och brist på tillit. Vilket kan relateras till KASAMs komponenter, begriplighet och hanterbarhet. Yousef berättade under

intervjun flera gånger att flera perioder av hans tid som papperslös hade varit tuffa och stressiga, men trots allt han har gått igenom har han haft en framtidstro. Vi kan anta att begriplighetskomponenten har varit hög eftersom Yousef var införstådd över sin situation, även om den inte har varit självklar, hade han en begriplighet hur hans levnadssituation såg ut under den tiden. Yousef berättade också om stödet han fick från sin familj som var en faktor till att han orkade att ta sig igenom den perioden, trots att han inte hade familjen i närheten. Detta är också ett exempel på vad Antonovsky (2005) menade med att ha en hög känsla av hanterbarhet.

Alltså det var tur i alla fall att man hade hälsa, det var för mig tur att jag var positiv och bra kontakt med min familj, inga problem, inget alkohol, ingenting. (Yousef)

För honom verkar det också funnits en hög känsla av meningsfullhet (Antonovsky 2005) då han såg ett värde i relationen som han hade till sin familj och att han inte heller blanda sin sig i andra problem eller saker som kunde vara honom till skada.

Jonas är ett annat exempel där nätverket spelade roll i hans mående och motivation till att stanna kvar i Sverige trots avslaget på sin asylansökan.

Alltså ja, det påverkade mitt mående, jag blev trött psykisk, när tanken slog mig att de jag behövde lämna landet gå till ett annat land och mina föräldrar får bo kvar här. Förstår du hur jag menar? (Jonas)

Ja men absolut, för när familjen var här så kände man inte av exilen. När du lever med hela familjen du känner ingenting så, bekväm allting. (Jonas)

Ja de var ju min motivation, de sade att jag skulle ha tålamod och fortsätta kämpa. (Jonas)

Jonas hade en stark anknytning till sin familj, och valde att stanna i Sverige trots att ha fått avslag på sin asylansökan, detta menade han hade sin påverkan i hans mående eftersom han på ett sätt inte visste hur han skulle hantera situationen som han befann sig, men genom familjen och vännernas stöd såg han meningsfullheten i att stanna kvar. Han hade flytt från krig och hade inte någon annan än sin familj. Vi kan därmed säga att Jonas haft en hög känsla av meningsfullhet och hanterbarhet, till följd av relationen till sin familj och sina vänner.

Lina kom till Sverige som minderårig tillsammans med sin familj efter att de inte fått uppehållstillstånd i ett annat europeiskt land. Lina hade också sin familj som en bas på nätverk som Yousef och Jonas, men i hennes situation hade inte allt fallit på plats. Utifrån det Lina berättat för oss kan vi ana att hon haft en låg känsla av sammanhang. Lina var på ett sätt vis införstådd i vilken situation familjen befann sig i, men känslan på hanterbarheten och meningsfullheten var mycket lägre och därför hade nätverket inte lika stor betydelse för hennes som den haft till våra andra respondenter. Lina hade i några tillfällen mått så dåligt att hon försökt avsluta sitt liv. När vi frågade henne ifall hon pratat med sina föräldrar om hur hon kände så svarade hon,

Nej jag ville inte, det var just av den anledningen jag ville göra det för att jag inte ville prata med någon. För att det kändes som att jag bara hade mig själv och då orkade jag inte jag sätter för mycket press på mig själv. (Lina)

När Lina sade, det var av den anledningen jag ville göra det, menade hon att begå självmord. När hon övervägde att dela med sig vad hon kände, valde hon istället att försöka ta sitt eget liv.

Dom (föräldrarna) fanns ju där men de var ju inte medvetna om hur jag har det så det var som att jag var själv. (Lina)

Lina kände inte av att föräldrarnas närvaro. Trots att de befann sig i närheten av henne kände hon inte att de fanns för henne, och hon hade inte någon att vända sig till. Utifrån KASAM begreppen kan vi anta att Lina inte såg någon betydelse av att fortsätta sitt liv eftersom det inte var meningsfullt och då hon inte fanns någon kontroll heller över situationen.

Min syster som var X (hörselskadad) så man kunde inte prata så mycket med henne och sen dom små de var för små de kunde inte så mycket... (Lina)

Lina hade dessutom flera syskon men hon vände sig aldrig till någon av de, då hon upplevde att hon inte kunde prata med dem. Lina fick dessutom hjälpa sina föräldrar och översätta vid exempelvis kontakt med myndigheter och sjukvården. Hon fick därför erfara mycket redan som liten. Utifrån att befinna sig i en känslig och utsatt situation i den unga åldern inte varit tillräckligt hanterbar för henne, och som ledde till att hennes motivation sjönk, som vi antar kan ha varit en anledning till att hennes psykiska mående försämrades under tiden som hon levde som papperslös.

Vidare har vi George som inte hade de tillräckliga resurserna för att hantera sin situation, han hade inte någon som han kunde förlita sig på som Yousef exempelvis hade. George berättade att som person är han väldigt social och har inga problem att hjälpa människor. Men han kände att människor som vände sig till honom var alltid ute efter något, och därför menade han att han inte kunna lita på andra. När vi frågade honom om sitt nätverk berättade han att han hade några kusiner som bodde i närheten men som han inte hade mycket kontakt med. Att vara i en utsatt situation som George, och inte ha någon som kan stötta honom såg vi också som ett tecken till inte kunna hantera sin situation. Detta kan ha varit en orsak till att han inte kunde hantera situationen själv. Att ha en hög känsla av hanterbarhet innebär enligt Antonovsky (2005) också till att stresstoleransen vid påfrestande och svåra situationer ökar för att man ska kunna hantera situationen som man befinner sig i. Detta var något vi inte kunde se i Georges fall.

Utifrån analysen av den samlade empirin kan vi dra säga att nätverket har spelat roll i hur våra intervjupersoner har mått psykiskt och vilken betydelse nätverket har haft på deras levnadssituation som papperslösa. Vissa hade haft sin familj i närheten men på grund av olika faktorer har de inte fått det tillräckliga stödet vilket gjorde att nätverket inte var den trygghet och det stöd som den var för våra andra intervjupersoner. Yousef hade inte sin familj i närheten men hade kontinuerlig kontakt med dem och fick därigenom ett stöd som stärkte honom under tiden som han levde som papperslös.

5.2.2 Medvetenhet och känsla av trygghet

I detta avsnitt kommer vi att redovisa hur våra intervjupersoner upplevde sjukvårdskontakter under tiden som de levde som papperslösa. Flera av våra intervjupersoner kände till deras rättigheter inom hälso- och sjukvården, alltså dess rätt till akutvård, och oftast fick de den hjälp när de sökte sig till sjukvården. Dock fann det vissa av våra intervjupersoner som hade undvikit att besöka vården. Detta till största del på grund av rädslan att avslöjas och deporteras (Nordling, 2017).

När George lämnade krig och familj bakom sig och kom till Sverige blev inte livet som han hade förväntat sig. Han fick sedan avslag på sin asylansökan vilket var en chock för honom och för George var tiden som papperslös väldigt tuff. Han berättar för oss hur han fastnade i sitt liv, han säger att det var ” ett stopp, och jag levde fortfarande i dåtiden”. Under tiden som han leve som papperslös hamnade George i någon form av psykisk ohälsa och det var då han vände sig till

sjukvården för hjälp. George fick den vård han var i behov av och fick utskrivet antidepressiva tabletter för att hantera sitt psykiska tillstånd. Enligt “vård som inte kan anstå” har en papperslös rätt till behandling vid sjukdomar/skador som kan förvärra sjukdomstillståndet om man inte påbörjar behandling (Rädda barnen, 2018), vilket var fallet med George.

Utifrån KASAM perspektivet har situationen för George inte varit tillräckligt begriplig eftersom han ansåg att han inte hade fått uppehållstillstånd på grund av att han blivit orättvis behandlad från sin handläggare på Migrationsverket. Vi antar därför att George inte riktigt har uppfattat eller förstått vad som har hänt med honom, och han har därför heller kunnat hantera situationen. Enligt Antonovsky kan en person som inte begriper den verklighet eller situation som en person befinner sig i, leda till att ett kaos i individens inre, som leder till att man inte heller kan hantera situationen (Antonovsky, 2005). I Georges fall kan detta ha varit en anledning till att han har haft svårt att bekämpa sina stressorer och som varit bidragande faktor till att han psykiska mående försämrades

Leo som levde som papperslös under flera år, besökte däremot aldrig sjukvården på grund av rädsla av att bli fångad och utvisas tillbaka till hemlandet. Leo är ett exempel på papperslösa personer som i brist på kunskap om sina rättigheter, inte har vågat vända sig till sjukvården på grund av rädsla att någon ska röja eller informera om honom till polisen.

Jag kunde inte gå till sjukhuset, om jag hade ont i tänderna kunde jag inte heller gå till tandvården, jag var tvungen att läka det med något simpelt eller traditionellt (Leo)

Detta är speciellt om man har också fått ett avslagsbeslut som man ej kan ta sig till sjukhuset (Leo)

På grund av rädslan och oro valde Leo att undvika besöka sjukvården och försöka läka sin sjuklighet temporärt och försöka lindra smärtan på egen hand. Detta är ett tecken på hur utsatthet kan utspela sig för personer som hamnar utanför samhället, och är ett exempel på de begränsade möjligheterna som Rönnols (2002) talade om när han beskrev vilka konsekvenser utsatthet kan ha.

När vi frågar Leo om han var medveten om att han hade rätt till akutvård så svarade han följande,

Nej jag har inte hört men man har ingen rätt. För att det finns folk som man har fångat när de besökt sjukhuset (Leo)

nej nej utan det är bara att de gick ut från sjukhuset antingen för att de inte hade ett LMA kortet, eller för att de fått ett avslagsbeslut, och då blir de rädda och rädda att någon ska ringa väktaren. (Leo)

Leo var inställd på att papperslösa inte hade någon rätt till vård, utifrån att ha hört vad som har hänt med andra. Under vårt samtal med Leo framkommer det också att han aldrig haft kontakt med någon myndighet eller frivillig organisation. Det kan också vara ett tecken på hur enkelt det kan bli för en papperslös att hamna utanför samhället och exkluderas från den information som vanliga medborgare har rätt till (Svedberg & Wollter, 2013). Trots utsattheten menade Leo att han lyckades bevara en god hälsa under tiden som papperslös, och detta tror vi har att göra med att han har haft en hög känsla av sammanhang, där han försökte hitta lösningar till sina behov på olika sätt istället för att endast se sig själv som offer till situationen som han befinner sig i.

Jonas var däremot påläst kring sina rättigheter och visste därmed vad han hade rätt till. När vi frågade Jonas ifall hade någon kännedom om sina rättigheter så svarade han så här,

Ja asså, jag hörde om det, men jag kunde inte heller göra något utan mitt uppehållstillstånd. Man kunde inte göra så mycket utan ett uppehållstillstånd förutom när det kommer till de akuta sakerna, såsom sjukhuset och så där... Ja de akuta grejerna. (Jonas)

Jonas var medveten om vad han kunde få hjälp med trots att han inte hade egentligen någon rätt att vistas i landet efter sitt avslagsbeslut. Han var därför inte rädd för att besöka sjukvården när han varit i behov av det. Detta är också ett tecken på att han haft en hög känsla av begriplighet och hanterbarhet (Antonovsky 2005), eftersom han visste i vilken situation han befann sig i och hur han behövde hantera situationen.

Lina hade snarare undvikit att besöka sjukvården, på grund av två anledningar. Den första var att hon inte var medveten om hennes rättigheter, och den andra anledningen var för att hon trodde att

hon inte skulle få någon hjälp, då hennes pappa inte hade fått den vård han behövde när han varit i behov av det. Vidare frågar vi Lina om hon någon gång behövt uppsöka sjukvård men ändå valt att inte göra det svarade hon följande,

Ja många gånger, jag har skadat handen någon gång och hade ryggont någon gång men jag ville undvika i och med det pappa fick gå igenom, jag tänkte att om han inte tagits på allvar med sina besvär och med sina symtom så kunde de absolut inte ta mig på allvar så så har bara skippat det. (Lina)

Alla barn i Sverige rätt till vård oavsett om barnet har ett uppehållstillstånd eller inte (Rädda barnen, 2018; SVT, 2018). I Linas verklighetsuppfattning tog sjukvården inte papperslösas hälsotillstånd på allvar, vilket hon hade upplevt när hon sett hur hennes pappa hade blivit behandlad. Som vi tidigare nämnt har Lina behövt ta ett stort ansvar i familjen trots sin unga ålder. När vi frågar henne om hon påverkats av detta svarar hon följande,

Jag tror att jag hade byggt upp något som... typ en känslomässig vägg för att jag tog till mig så mycket av det. Men jag var också mycket för mig själv under den tiden så det var ett tecken på att jag inte så bra". (Lina)

Utifrån KASAM perspektivet kan vi anta att Lina haft en låg känsla av begriplighet och hanterbarhet på grund av att ha upplevt saker som inte är begripliga för hennes ålder, och som i sin tur ledde till en låg känsla av meningsfullhet. Att ha hög meningsfullhet innebär att man kan se det positiva i livet (Antonovsky, 2005), men det var inte något som Lina verkade uppfylla då hon istället valde att isolera sig, och inte prata med någon om hur hon kände och mådde.

Sammanfattningsvis kunde vi utifrån KASAM se ett mönster bland våra intervjupersoner där begriplighet i vad som händer i ens egna liv och förståelse för vilka rättigheter man har kan öka känslan av hanterbarheten. Detta kan i sin tur gör att meningsfullheten i livets händelser får en större vikt och innebörd. Jonas och George som vi nämnde i kapitlet var inte rädda för att söka sig till sjukvården då de kände till sina rättigheter. Medan Sara och Leo som inte var så pålästa och medvetna om sina rättigheter valde att dra sig tillbaka och försöka finna alternativa lösningar för

att behandla sig på andra vis. Genom varje historia kunde vi se ett mönster i hur denna medvetenhet kring ens rättigheter hade påverkat intervjupersonernas psykiska mående.

5.2.3 Tro och hopp

En intressant aspekt som vi uppmärksammade med hos våra intervjupersoner är att många hade av dem haft en motivation och framtidstro om att saker skulle bli bättre. Hoppet grundades oftast på att de haft en relation till Gud och en övertygelse till att saker i livsloppet är förutbestämda och inte händer inte av en slump. Det fanns också de intervjupersoner som inte trodde på något, och som vi märkte hade funnit det svårare att begripa och finna en mening i allt som hände. En person som har tillräckligt med egna resurser eller tillit till andras resurser som exempelvis Gud brukar ha en hög känsla av hanterbarhet (Antonovsky 2005). Vi ansåg det därför intressant att se vilken betydelse en tro kan ha på människan mående och hälsa.

Yousef som vi nämnde i början, som hade ett starkt nätverk hade utöver det en stark tro och relation till Gud. Yousef berättar att hur han och några andra killar som han bodde med hade utifrån ett religiöst perspektiv tagit den rätta vägen, trots de svårigheterna som de fick uppleva som papperslös, och vilket han menade var en av anledningarna som gjorde honom så stark och fick honom att lyckas i livet.

Jag var en, tio stycken, jag en annan som mig, vi levde på halal. Alltid den här princip, princip killar, nej jag vill jobba, jag vill svetta för mina pengar. Så jag har alltid tänkt på pengar såhär, jag var rik inuti tack och lov. Den här som jag har hjälpt mig vara så stark. Det finns punkter jag har själv kommit fram till varför jag lyckades jag, det är många som inte lyckades i deras liv. Jag har alltid varit glad människa i alla situationer, i alla fall ja... (Yousef)

Utöver den starka känslan av begripligheten och hanterbarhet som Yousef hade och som vi nämnt förut, hade Yousef också en stark känsla av meningsfullhet. Han var väldigt optimistisk om att saker skulle bli bättre, trots de 9 år som han hade levt i social utsatthet, och inte kunnat leva ett säkert eller stadigt liv som en annan person med uppehållstillstånd hade kunnat göra (Nordling, 2017). Den positiva inställningen som Yousef har på livet än idag, kan vi anta är en faktor till följd av hans höga känsla av meningsfullhet, där livet och dess sammanhang har en stark betydelse för honom.

Emir levde också som papperslös under flera år, och kunde inte träffa sin familj under den tiden han befann sig i Sverige på grund av att familjen befann sig i ett krigsdrabbat land. Emir hade ibland svårt att begripa vad som hände med honom, han hade till en början inte förstått anledningen till avslaget på hans asylansökan, och inte heller hur han sedan hade fått ett uppehållstillstånd. Trots att allt inte alltid var begripligt för Emir, hade han också som Yousef en stark relation till Gud som och trodde ödet. Emir nämnde flera gånger hur han hade släppt allt till gud då det är gud som bestämmer och därför var han inte så oroad, eller rädd över under sin tid som papperslös. Vi frågade honom exempelvis om han någon gång var orolig över att polisen skulle fånga honom och då svarade han,

Nej faktiskt inte, jag inte varit aldrig. För jag har sagt det är 100% gud som bestämmer. Ja det inte stressa mig (Emir)

När vi frågade Emir hur han mådde inombords, trots hans trosuppfattning svarade han följande,

Ja absolut det var jobbigt, men jag också tillbaka de säger du kan inte göra någonting. Det är gud som bestämmer. (Emir)

Vi kan också anta att Emir haft en hög känsla av begriplighet eftersom han visste vilken situation han befann sig i, och han var medveten om vad han kunde göra och inte göra. Han berättade att trots att levnaden som papperslös kunde vara som att leva i fängelse så var detta värt för att kunna återförenas med sin familj. Den tiden och svårigheterna som han hade gått igenom var i slutändan värda investering. Detta är också något Antonovsky (2005) pratade om när han talade om att ha en hög känsla av hanterbarhet och meningsfullhet, eftersom en person inte gör sig ett offer för situationen som man befinner sig i, utan man möter den och hanterar den på det sättet som är mest lämpligt och känner att den energin som läggs är värt det i slutändan.

George däremot nämnde inte så mycket att han hade tillit till någon. När vi frågade honom ifall hans levnadssituationen hade påverkat hans tro så sade han,

Min tro minskade men det var inte på grund av situationen i sig utan på grund av människorna som jag träffade” och ” jag tvekade aldrig trots allt som hade hänt om guds existens men samtidigt är jag inte säker om vi människor kommer någon gång stå inför rätta. (George)

George till skillnad från Yousef och Emir, tolkades Georges religiösa övertygelse eller livsåskådning inte varit lika stabil. George kände att inte att han kunde lita på någon och berättar själv att hans tro minskade men detta var av de människorna som han hade lärt känna. Utifrån vår intervju med George, kan vi därför anta att meningsfullheten och hanterbarheten varit lägre hos honom än vad den varit hos andra av våra respondenter som exempelvis Yousef och Emir. George nämnde också flera gånger att han har blivit orättvis behandlad och att många människor tänker mest på sig själva, vilket han inte gör. Det fanns flera saker som vi tyckte kännetecknade hans låga KASAM, som kan ha varit en bidragande faktor till att hans psykisk ohälsa. Vi kunde inte riktigt heller känna att George hade framtidstro om att saker skulle förbättras, som vi hade märkt hos flera av våra intervjupersoner. George hade själv berättat att han var fortfarande är fast i dåtiden, och har haft svårt att glömma det som han hade lämna efter sig.

Som vi nämnde i början av detta kapitel, har vi utifrån vår insamlade empiri och våra analysverktyg kunnat se ett mönster i att finna en trygghet till något eller någon högre makt kan betyda väldigt mycket för en person. Speciellt när man befinner i otrygga eller svåra förhållanden. Vi kunde i samtal med intervjupersoner se detta. Flera av våra intervjupersoner var exempel på personer som trots svårigheter och social utsatthet hade en stark religiös trosuppfattning som gjorde de starkare och som motiverade de till att fortsätta kämpa vidare i vardagen. Medan personer som George hade en mer instabil trosuppfattning och fann det där med mycket svårare att hantera och begripa vad som hände med honom.

Sammanfattning

Det psykiska måendet verkar ha haft störst betydelse i våra intervjupersoners liv under tiden som de levde som papperslösa. Detta är något som vissa av våra intervjupersoner uttryckte har lämnat ett spår efter sig, och den tiden och dess lidande och svårigheter är minnen som de bär med sig resten av livet. Det kunde handla om sårbarheten och utsatthets känslan som skapats av att leva i ständig oro, rädsla och i ständigt tänk om att inte veta vad som kommer att hända. Det var också känslan

av att vara i beroendeställning och inte kunna kräva sina rättigheter. Flera av de lyckades trots detta bevara en god hälsa och gå vidare i livet, men för vissa krävdes det att träffa psykolog för att kunna bearbeta det man har gått igenom. För en annan räckte det med att vända på kapitlet och gå vidare. Vi kunde se ett gemensamt mönster hos våra sju intervjupersoner och det var att oavsett vilken social utsatthet man befann sig i och oavsett hur mycket situationerna skilde sig åt emellan dem befann de sig all i någon form av dålig hälsa någon gång under den period de levde som papperslösa. Men vi kunde se hur en hög KASAM inom minst ett av områdena nätverk, medvetenhet kring ens rättigheter eller tro och hopp kunde vara en bidragande faktor till att bevara en god hälsa.

6. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur papperslösas levnadssituation ser ut och hur deras psykiska hälsa påverkades av att leva som de gjorde. Under insamlandet av empirin och genom våra diskussioner ändrades en av frågeställningarna aningen till att fokusera mer på papperslösas levnadssituation och vad det är som gör att de lyckas bevara en god hälsa trots den utsattheten de befinner sig i. De frågeställningar som vi har besvara är följande;

Hur såg levnadssituationen ut under tiden de levde som papperslösa?

Detta var en mycket bred fråga då det är flera av livets olika delar som påverkades av att leva som papperslösa enligt våra intervjupersoner. Vi fick därmed koncentrera oss på de arenor som var mest förekommande bland de sju personer som vi intervjuade vilket var arbete, bostad och vardagsupplevelserna. Dessa tre delar varierade mellan intervjupersonerna då vissa personer inte arbetade eller hade en stabilare bostadssituation men de flesta beskrev en tuff och orättvis arbetsmarknad och en bostadssituation som var påfrestande. De återgav även olika former av en vardag men det vi såg som gemensamt hos alla sju var att de var utanför samhället och levde i socialt utanförskap som synliggjordes på olika sätt.

Hur mådde de psykisk under tiden de levde som papperslösa?

Måendet var en mycket intressant aspekt att se efter i intervjupersonernas berättelser. Vi kunde se att de flesta upplevt sin fysiska hälsa som god under tiden de befunnit sig i Sverige som papperslösa men det var få som faktiskt besökt sjukvården för undersökning till följd av rädsla av att deporteras.

Dock kunde vi utläsa en annan situation när det kom till deras psykiska hälsa. Det var få av dem som sa rakt ut att de befunnit sig i en dålig psykisk hälsa men genom deras förklaringar kring känslor kunde vi se hur den psykiska hälsan påverkats av den sociala utsattheten bland annat.

Vilka faktorer kan ha varit bidragande till att de bevarat en god hälsa trots de svårigheter som de mött under tiden som de levt som papperslösa?

Något vi märkte bland alla våra intervjupersoner var just att de lyckats bevara en god hälsa trots de tuffa förhållandena de levt i vilket väckte ett intresse hos oss för att vidare undersöka anledningarna till detta. Vi valde att främst analysera utifrån KASAM och såg därigenom att de olika begreppen hanterbarhet, meningsfullhet och begriplighet spelade en stor roll i hur våra intervjupersoner klarat sig. Beroende på hur de förstod sin situation kunde vi se hur de hamnade på en högre eller lägre KASAM vilket var bidragande till att de lyckades bevara en god hälsa.

Vi uppmärksammade även vissa saker i intervjuerna som vi inte tog upp studien på grund av brist på plats och att det hade breddat ut studien för mycket. En sådan aspekt vi uppmärksammade var att flera av våra intervjupersoner pratat om att de tog "den goda/bra vägen" och att de bott med flera personer eller har vänner som levt i samma situation och som tagit "den dåliga vägen". Med den dåliga vägen menar de kriminalitet i form av stöld, droghandel och drogmissbruk. Detta var en aspekt vi valde att inte inkludera i vår analys då detta var utanför det syfte och de frågeställningar som satts. Dock var detta något vi diskuterade kring och såg som mycket intressant. I vidarestudier kring denna målgrupp hade "den goda vägen" kontra "den dåliga vägen" varit något som hade intresserat oss, att undersöka vad är det som gör att vissa hamnar i kriminalitet och andra inte bland denna målgrupp.

Referenslista

Andersson M.C Lena, Hjern Anders och Ascher Henry. (2018). Undocumented adult migrants in Sweden: mental health and associated factors. BMC Public Health, Vol 18.

Antonovsky, Aaron. (2005). *Hälsans Mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ascher, Henry. (2009). Barn och vuxna i asylprocess. I: Allwood Martin Carl, Johnsson Per. *Mänskliga möten över gränser*. Stockholm: Liber AB.

Asylgruppen i Malmö. (u.å.) OM. [<http://asylgruppenimalmo.se/om/>]
Senast hämtad: 27/5–2019].

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra uppl. Malmö: Liber.

Charmaz, Kathy. (2006). *Construction grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. London: SAGE.

European Unionen. (2014). *Fingeravtryck och Eurodac*.
[https://www.migrationsverket.se/download/18.39a9cd9514a34607721446/1485556223069/dublin-eurodac_sv.pdf]. Senast hämtad: 22/5-2019]

Flyktinggruppernas riksråd. (2014). *Vad vill FARR. 110 krav för en human och solidarisk flyktingpolitik*.

Kalman Hildur, Lövgren Veronica (2012). Etik i forskning och etiska dilemman – en introduktion. I: Kalman, H och Lövgren, V (red.). *Etiska dilemman- forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Lalander Philip, Svensson Bengt. (2014). *Perspektiv på social utsatthet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Mattsson, Kristina. (2009). *De papperslösa och de aningslösa*. Stockholm: Leopard förslag.

Migrationsverket. (2017). *Du kan inte välja land som prövar din asylansökan (Dublinförordningen)*. 9 November. [<https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Att-ansoka-om-asyl/Du-kan-inte-valja-vilket-land-som-provar-din-asylansokan-Dublinforordningen.html>]. Senast hämtad: 22/5-2019].

Migrationsverket. (2019). *Historik*. 9 April. [<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Historik.html>]. Senast hämtad: 22/5-2019].

Nordling, Vanna. (2017). *Destabilising Citizenship Practices? Social work and undocumented migrants in Sweden*. Lund Dissertations in Social Work 51 ed.

Rädda barnen, (2018). *Till dig som lever gömd eller papperslös*. 9 april.

Rädda barnen. (2014). *Utanför nästan allt*. Stockholm: Digaloo.

Rönnols, Gunnel. (2002). *Det är väl bara för de duktiga?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen Sager,

Sager, Maja (2011) *Everyday Clandestinity: Experiences on the Margins of Citizenship and Migration Policies*. Diss. Lund: Lunds universitet.

Sigvardsdotter, Erika (2016). *En papperslös livsvärld. Utanförskapets fenomenologi*. I: Sager, Maja, Holgersson, Helena. & Öberg, Klara. *Irreguljär migration i Sverige. Rättigheter, vardagserfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos.

Socialstyrelsen (2014) *Vård för papperslösa Vård som inte kan anstå, dokumentation och identifiering vid vård till personer som vistas i landet utan tillstånd*. 28 Februari.

Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens offentliga utredningar. (2011). *Vård efter behov lika villkor- en mänsklig rättighet*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Svedberg Lars, Wollter Filip (2013). Att benämna den social utsattheten – från fattigdom till utanförskap. I: Karlsson Bodil Lis, Kuusela Kirsti & Rantakeisu Ulla. *Utsatthet, Marginalisering och Utanförskap*. Lund: Studentlitteratur AB.

Svenska Röda Korsets vårdenhet (2018). Nedslag i verkligheten - tillgång till vård för papperslösa. Upplaga 700 ex augusti.

Svenska Röda korset. (u.å.) *Papperslösa*. [<https://www.redcross.se/vart-arbete/p/papperslosa/>. Senast hämtad: 16/5-2019].

Sveriges riksdag. 2017/18:1417. *Försörjningsstöd till papperslösa*. [<https://data.riksdagen.se/fil/05F94BC3-9AC9-4AC0-8DC4-9DFD0E799331>. Senast hämtad: 23/5-2019].

SVT -NYHETER. (2018). SVT:s reporter: *Här är papperslösas rättigheter och skyldigheter*. [<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sormland/svt-s-reporter-har-ar-papperslosas-rattigheter-och-skyldigheter>. Senast hämtad: 15/5-2019].

Tandläkare utan gränser. (u.å.). *TLUG och projekt med papperslösa*. [<http://www.tandlakareutangranser.se/stadgar/>. Senast hämtad: 16/5-2019].

Trost, Jan. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (u.å.). Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning. [<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Senast hämtad: 16/5-2019].

Rättsfall

HD. (2017). Ref 5-6.

[<http://www.hogstaforvaltningsdomstolen.se/Domstolar/regeringsratten/Avg%C3%B6randen/2017/Juni/1527-1529-16.pdf> Senast hämtad: 22/5-2019].

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev

Vi är två studenter som går sjätte terminen på Socialhögskolan vid Lunds universitet och som ska utföra vårt examensarbete. Vi har då valt att se på hur papperslösas levnadssituation i relaterat till hälsa ser ut i Skåne. Målet med denna undersökning är att få en ökad kunskap kring hur papperslösa i Skåne lever och mår.

För att vi ska kunna skriva examensarbetet behöver vi intervjua personer som har erfarenhet av att leva som papperslösa i Sverige men som idag har ett uppehållstillstånd.

Intervjun kommer att ske där intervjupersonen känner sig trygg. All information samt uppgifter som kommer att samlas in kommer att behandlas konfidentiellt. Materialet som kommer att samlas kommer att endast vara åtkomligt för oss som skriver arbetet. Vi kommer också att anonymisera individerna som vi kommer att intervjua, detta för att ingen ska kunna identifieras.

Du som intervjuas får närsomhelst välja att hoppa av och ta tillbaka ditt samtycke. Väljer du att genomföra intervjun och godkänner att vi kan använda materialet i vårt arbete, så kommer vi att göra det. Om någon av personerna som blivit intervjuad önskar att få insyn i vad som har skrivits, kommer vi att skicka till er ett personligt exemplar på slutversionen av arbetet.

Vi som utför detta arbete är Fatlinda Gashi och Fatme Audi och vår handledare igenom detta arbete är Karin Kullberg.

OBS! Intervjun är helt frivillig och du kan när som helst välja att avsluta det utan närmare motivering.

Vid frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss via telefon eller mejl.

Fatme Audi

tel: xxx

mejl: fa3274au-s@student.lu.se

Fatlinda Gashi

tel: xxx

mejl: fa0667ga-s@student.lu.se

Karin Kullberg

mejl: karin.kullberg@soch.lu.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrund

Varför Sverige?

Hur kom du hit?

Förväntningar innan ankomst till Sverige?

Anledning till avslag från migrationsverket?

Hur länge levde du som papperslös?

Hur var din situation i hemlandet, socialt, boende och ekonomi?

Hade du någon utbildning i hemlandet och vilken?

Hur var din familjekonstellation i hemlandet?

Följde familjen med på flykten?

Tiden som papperlös – detta ska vara huvuddelen i intervjun

Familj och nätverk

Vänner

Släkt

Familj

Ekonomi

Bankkort

Uppehälle

Pengar

Arbete

Arbetade du svart eller vitt?

Hur såg kontrakten ut om det fanns några?

Hade du tillgång till fackförening och vad kunde du få hjälp med?

Hur såg dina arbetsvillkor ut?

Hur många timmar arbetade du?

Hur såg det ut med möjlighet till ledighet?

Hur var lönen?

Hur behandlades du på arbetsplatsen av chef och andra medarbetare?

Hur många arbeten har du haft?

Boende

Hur såg din boende situation ut under din tid som papperslös?

Hur ofta bytte du bostad?

Kände du dig trygg i ditt boende?

Hälsa och mående

Psykisk ohälsa

Ditt mående under tiden som papperslös

Ditt mående i hemlandet

Om/när du kom i kontakt med läkare/sjuksköterskor osv hur var bemötandet, stödet och hjälpen?

Vardagen

Daily basis

Hur såg din vardag ut?

Hinder – vad kunde du göra och vad kunde du inte göra?

Tillgång till rättigheter

Hade du tillgång till hälso- och sjukvård och på vilka vis?

Hur såg kontakten ut med socialtjänsten om du hade någon kontakt med dem?

Migrationsverket – asylprocessen

Har du varit i kontakt med frivilliga organisationer – ifall ja vilka och fick du hjälp via dom, vilka saker sökte du hjälp för?

Fick du hjälp på annat håll och hur isf?

Kännedom om andra papperslösa

Asylprocessen

Problem och lösning

Vad behöver främst förändras i asylprocessen utifrån ditt perspektiv, vad var svårast?

Vilka problem stötte du på och vilka lösningar fann du till problemen?

Nuvarande situation kort

Hur ser din levnadssituation ut idag?

Hur anser du att ditt psykiska mående ser ut idag?